

ANTON PAVLOVIÇ ÇEHOV • Martı

© Önsöz: Vera Gottlieb, “Chekhov’s one-act plays
and the full-length plays”, 2020

© Sonsöz: Thomas Kilroy, “The Seagull: an adaptation”, 2020

Önsöz ve Sonsöz’ün yayın hakları Cambridge University Press’ten alınmıştır.

İletişim Yayınları 3279 • İletişim Klasikleri 164

ISBN-13: 978-975-05-3479-9

© 2023 İletişim Yayıncılık A.Ş. / I. BASIM

1. Baskı 2023, İstanbul

DIZI YAYIN YÖNETMENİ Murat Belge

YAYINA HAZIRLAYANLAR Güneş Akkor, Barış Özkul

KAPAK Suat Aysu

KAPAK RESMİ Vladimir Makovski, “Balıkçı”, 1899

UYGULAMA Hüsni Abbas

DÜZELTİ Nebiye Çavuş

BASKI Ayhan Matbaası · SERTİFİKA NO. 44871

Mahmutbey Mahallesi, 2622. Sokak, No: 6/31 Bağcılar 34218 İstanbul

Tel: 212.445 32 38 • Faks: 212.445 05 63

CILT Güven Mücellit · SERTİFİKA NO. 45003

Mahmutbey Mahallesi, Devekaldırımı Caddesi, Gelincik Sokak,

Güven İş Merkezi, No: 6, Bağcılar, İstanbul, Tel: 212.445 00 04

İletişim Yayınları · SERTİFİKA NO. 40387

Cumhuriyet Caddesi, No. 36, Daire 3, Seyhan Apartmanı,

Harbiye Mahallesi, Elmadag, Şişli 34367 İstanbul

Tel: 212.516 22 60-61-62 • Faks: 212.516 12 58

e-mail: iletisim@iletisim.com.tr • web: www.iletisim.com.tr

ANTON PAVLOVIÇ ÇEHOV

Martı

OYUNLAR • CİLT 1

RUSÇADAN ÇEVİREN

Mehmet Özgöl

VERA GOTTLIEB'İN ÖNSÖZÜ
VE THOMAS KILROY'UN SONSÖZÜYLE

ANTON PAVLOVIÇ ÇEHOV 29 Ocak 1860 günü Kırım'da bir liman kenti olan Taganrog'da dünyaya geldi. Bakkallık yapan Pavel Yegoroviç Çehov ve Yevgeniya Yakovlevna Çehova'nın üçüncü oğluydu. Taganrog Erkek Gramer Okulu'na yazıldı. Erken yaşta tiyatroya ilgi duydu ve ailesiyle birlikte oynadığı kısa skeçler yazmaya başladı. "Babasız" ve "Platonov" adında iki oyun yazdı. Babasının iflasından sonra aile Moskova'ya gitti; Çehov, Taganrog'da kalıp eğitimini özel dersler vererek sürdürdü. Tıp okumak için Moskova'ya geldi ve burada *Strekoza* (Yusuçuk) dergisine Antoşa Çehonte gibi takma isimlerle haftalık öyküler yazmaya başladı. İlk eskiz derlemesi *Melpomene'nin Masalları* 1884'te yayımlandı. Bu dönemde tüberküloza yakalandı. Meşhur romancı Grigoroviç'in kendisine yazdığı mektupla yazarlığı ciddiye almaya karar verdi ve kendi imzasıyla ilk öykü derlemesi *Karmakarışık Öyküler* 1885'te yayımlandı. "Ivanov"un ilk hali, Moskova'da Korsh Sahnesi'nde 19 Kasım 1887'de sahnelendi, aynı yıl ikinci öykü derlemesi *Alacakaranlık* yayımlandı. "Kuğunun Şarkısı" ve "Ayı" 1888 yılında ilk kez sahnelendi. *Alacakaranlık* ile Puşkin Ödülü'ne layık görüldü. Ağabeyi Nikolay, 1889'da tüberkülozdan öldü. Ertesi yıl Sibirya'daki Sahalin Adası'nı ziyaret etti. A.S. Suvorin ile birlikte Fransa ve İtalya'ya gitti. Bir sonraki yıl Moskova yakınlarındaki Melihovo arsasını satın alarak bir ev yaptırdı ve burada yaşamaya başladı. Burada geçirdiği beş yıl boyunca bir yandan en iyi öykülerini yazarken bir yandan da açtığı ufak klinikte, doktorluk mesleğini sürdürdü. "Martı", 1896'da ilk defa sahnelendiğinde olumsuz tepkilerle karşılaştı. Ertesi yıl tüberküloz teşhisi konan Çehov, Avrupa'da istirahat etti. Bir sonraki yıl Yalta'ya döndü ve buradan bir arsa aldı. "Vanya Dayı", Moskova Sanat Tiyatrosu'nda 1899'da sahnelendi, aynı yıl annesi ve kız kardeşiyle Yalta'daki yeni evine taşındı. 1898'de tanıştığı aktris Olga Knipper ile 1901 yılında küçük bir merasimle evlendiler. Bu yıl "Üç Kız Kardeş", Moskova Sanat Tiyatrosu'na sahnelendi. Ertesi yıl sağlığı kötüleşmeye başladı. Tamamladığı son oyunu "Vişne Bahçesi"nin ilk gösteriminin yalnız üçüncü perdesine katılabildi. İyileşmek için gittiği Badenweiler'de hayata gözlerini yumdu. Eşi Knipper'e söylediği "Şampanya içmeyeli uzun zaman oldu," cümlesi meşhur son sözleri olmuştur. Naaşı Novodeviçi Mezarlığı'na defnedildi. Hayata ve yazarlığa bakışını kendisi şöyle özetlemiştir: "Kısa ömrümde insanın erişebildiği her şeyi kucaklamak istiyorum. Konuşmak, okumak; dev bir fabrikada elime çekiç almak; denizi seyretmek, tarla sürmek. Nevski Bulvarı'nda, uçsuz bucaksız tarlalarda, okyanusta –hayal gücümün beni götürdüğü her yerde– bir başıma yürümek istiyorum."

İÇİNDEKİLER

OYUNLARA DAİR GÖRSELLER.....	7
KRONOLOJİ.....	13
ÖNSÖZ	
ÇEHOV'UN TEK PERDELİK VE UZUN OYUNLARI / VERA GOTTLIEB.....	21

Martı

<i>Anayol Kıyısında</i>	37
<i>Tütünün Zararları</i>	65
<i>İvanov</i>	73
<i>Ayı</i>	159
<i>Bir Evlenme Teklifi</i>	179
<i>Yazlıkçı</i>	199
<i>Düğün</i>	209

Jübile	227
Martı	245
SONSÖZ	
MARTI: BİR UYARLAMA / THOMAS KILROY	319

Anayol Kıyısında

(На Большой Дороге)

Bir Perdelik Dram Çalışması

KİŞİLER

TİHON YEVSTİGNEYEV, büyük yol üzerindeki han-meyhanenin işletmecisi

SEMYON SERGEYEVİÇ (SERGEYİÇ) BORTSOV, iflas etmiş bir toprak ağası

MARYA YEGOROVNA (MARİ, MAŞA), onu bırakan karısı.

SAVVA, Yaşlı bir gezgin dilenci (erkek)

NAZAROVNA ve **YEFİMOVNA**, dua okuyarak gezen yaşlı kadın dilenciler

FEDYA, fabrika işçisi

YEGOR MERİK, bir serseri

KUZMA, bir köylü

POSTACI

ARABACI, Marya Yegorovna'nın arabacısı

Dua okuyarak gezen başka erkek dilenciler, çobanlar (sürü sahipleri), yolcular

Olay güney Rusya illerinden birinde geçer.

Sahne Tihon'un han-meyhanesidir. Sağda tezgâh ile şişeler dizilmiş raflar gözükür. Arkada dışarıya açılan bir kapı vardır. Kapının üstünde kırmızı ışık saçan kirli küçük bir fener asılıdır. Meyhanenin tabanı ile duvar diplerinde uzanan sıralar birkaç dilenci ile yolcular tarafından tıks tıks doldurulmuştur. Yer bulamayanlar ayakta dikilirler. Gecenin geç bir saati. Perdenin kalkmasıyla birlikte dipteki kapıda önce şimşek çakar, ardından gök gürültüsü duyulur.

BİRİNCİ SAHNE

Tihon tezgâhın arkasındadır. Sıralardan birinin üstünde yarı kaykılmış olarak Fedya oturmakta ve akordeon çalmaktadır. Eprimiş yazlık bir giysi giyen Bortsov onun yanında oturur. Savva, Nazarovna, Yefimovna sıranın önünde yer alırlar.

YEFİMOVNA – *(Nazarovna'ya)* Anacığım, şu ihtiyarcığı dürtüver birazcık. Ruhunu ulu Tanrı'ya teslim etmişe benziyor. Bakiver a şuna!

NAZAROVNA – Hey, babalık, Tanrı'nın adamı, uyan bakalım. Sağ mısın, öldün mü yoksa? *(Savva'nın yüzünü kapatan aba paltosunu aralar.)*

SAVVA – Niçin öleyim? Sağım anacığım. *(Dirseklerine dayanarak doğrulur.)* Ayaklarımı eteğimin ucuyla örter misin? Ha şöyle! Sağ bacağımı biraz daha ört... İyi, iyi, ulu Tanrım sana uzun ömürler bağışlasın.

NAZAROVNA – *(Savva'nın sağ bacağını örterken)* Hadi babalık, uyumana bak sen.

SAVVA – Uyumak da neymiş? Şu soğuşun eziyetine katlanabilsem daha ne isterim? Uyumaya gelince, bu o kadar önem-

li değil. Ben günahkârın dinlenmeye hakkı mı var sanki? Aman anacığım, dışarıdaki gürültü nedir öyle?

NAZAROVNA – Ulu Tanrım bora, fırtına göndermiş. Rüzgâr esiyor, soğuk yağmur öyle hızlı yağıyor ki, sanırsın kamçı şaklıyor. Çatıya, pencere camlarına tüfek saçmaları gibi düşüyor damlalar. Gök yarılmış da yere seller boşalıyor sanki. (*Gök gürler.*) Kutsal Anamız, Kutsal Anamız, Kutsal Anamız!

FEDYA – Bir yandan uğuldar, bir yandan gürler, bir yandan çattırdar, biteceği, kesileceği yok! Orman uğulduyor, köpekler uluyor sanırsın... (*Büzüşür.*) Bu ne soğuk böyle! Üstümdeki giysi ıslak, çıkarıp sıksam şırl şırl su akar, kapı ardına değin açık... (*Alçak sesle çalmasını sürdürür.*) Akordeonum da ıslanmış, o bakımdan saygıdeğer Ortodokslar, çaldığım müzik bir şeye benzemiyor. Yoksa size öyle bir konser verirdim ki, önümde şapkanızı çıkarırdınız. Kadri mi olur, polka mı, Rus dörtlükleri mi; hepsi, hepsi gelir elimden. Kentteki grandotelde koridor görevlisiyken para kazanmak için çalmazdım ama akordeonumdan her türlü müziği çıkarırdım. Gitar çalmasını da beceririm ben.

KÖŞEDEN BİR SES – Bir salaktan salakça sözler!

FEDYA – Amanın, amanın, salağın birinden ne salakça laflar işitiyorum! (*Sessizlik.*)

NAZAROVNA – (*Savva'ya*) İhtiyar, sıcacık köşende yat, ayaklarını ısıt, rahatına bak. (*Sessizlik.*) Hey, ihtiyar! Tanrı'nın adamı! (*Savva'yı dürtükler.*) Ay, ölmeye mi hazırlanıyorsun yoksa?

FEDYA – Dedeceğim, biraz votka içseydin ya... Bir kadeh votka yuvarlarsan miden ısınır, sıcaktan için çayır çayır yanar, böylece yüreğinde bir hafifleme hissedersin. Kalk da iç, hadi!

NAZAROVNA – Adamcağızı baştan çıkarma delikanlı! Zavallı-cık belki Tanrı'ya ruhunu teslim ediyor, işlediği günahlardan dolayı pişmanlık getiriyordur. Oysa sen durmadan çalıyor, saçma sapan laflar ediyorsun. Kes şu zırlıyı artık! Ne utanmaz adammışsın be!

FEDYA – Amma tebelleş oldun adamcağızın başına! İhtiyarcığın dizinin dermanı kalmamış. Ona aptalca şeyler söyleyip

durmanın gereği var mı? Tanrı yolunda iyi bir kul olduğundan sana kaba karşılıklar vermiyor, bundan dolayı sevinmeye kalkma sakın! Sözünü dinliyor diye mutlu oluyorsun, öyle değil mi? Hadi, uyu dedeciğim, dinleme onu! Bu boş-boğaza aldırma sen, ne söylerse söylesin, boş ver ona! Kocakarı lafı şeytanlara yarasır; akıllıyı da, salağı da evinden kaçırır, dememişler boşuna. Aldırma bu adama! (*Ellerini çırpar.*) Sen de amma zayıflamışsın be dedeciğim, böylesi sıskalık görülmuş şey mi? İskeletin çıkmış iyice. Canın çekilmiş sanki... Ölmeye mi hazırlanıyorsun yoksa?

SAVVA – Neden ölecekmişim ki? Durup dururken ölmekten ulu Tanrım korusun beni! Hele şurada biraz dinleneyim, Tanrı'nın yardımıyla gene ayağa kalkarım. Meryem Anamız yaban ellerde ölmeme izin verir mi sanıyorsun? Kendi evimde öleceğim.

FEDYA – Uzak memleketlerden mi geliyorsun?

SAVVA – He ya, Vologdalıyım. Eskiden orada esnaftım.

FEDYA – Neresi bu Vologda denen yer?

TİHON – Moskova'nın ötesine düşer. İl merkezidir.

FEDYA – Vay anasım! Şu yaşlı halinle ta nerelerden gelmişsin!

Yoksa yaya mı çıktın yollara?

SAVVA – Yaya çıkmışsam ne olacak delikanlı? Nerelere uğramadım ki gelirken? Kismet olursa buradan çıkınca ver elini Kutsal Dağlar, oradan da doğruca Kudüs'e! Söylenenlere bakılırsa Odessa'dan Kudüs'e vapur yolculuğu daha ucuzmuş, 20 ruble mi nedir...

FEDYA – Peki, Moskova'ya yolun düştü mü hiç?

SAVVA – Düşmez olur mu? Hem de beş kez...

FEDYA – Güzel kent doğrusu... Gitmeye değer, öyle değil mi?

SAVVA – Gezip görülecek kutsal yerler çok. Bir yerde kutsal yerler çok oldu mu, orasından iyisi yoktur.

BORTSOV – (*Tezgâha yaklaşarak Tihon'a*) Bir kez daha rica ediyorum, İsa adına içki ver bana.

FEDYA – Bir kentin güzelliği temiz olmasındadır. Sokakları toz basarsa siler süpürürsün, çamur olursa yıkarsın. Sonracığımı, evler yüksek yüksektir; tiyatrosu, polisi vardır, adım

başı araba bulursun. Kendim de oralarda yaşadığım için bilirim.

BORTSOV – Ne olur, bir kadehçik. Borcuma say, öderim sonra.

TİHON – Öyle şey olmaz.

BORTSOV – Çok rica ediyorum. Küçük bir kadeh lütfet.

TİHON – Git başımdan!

BORTSOV – Beni neden anlamak istemiyorsun? Eğer şu kalın kafanın içinde bir damlacık beyin varsa neden içmek istediğimi daha iyi anlardın. Ben istemiyorum içkiyi, içim istiyor. Senin mankafanın kavraması için bir daha söylüyorum, yakıcı bir hastalık yerleşmiş bedenime, içim cayır cayır yanıyor...

TİHON – Senin gibileri anlamayacak ne var? Yıkıl karşımdan!

BORTSOV – Eğer şu anda içimdeki yangını söndüremezsem, ağır bir suç işleyebilirim. Bunu kalın kafana iyice sok, anlaşıldı mı? Elimden nasıl bir bela çıkacağımla ancak ulu Tanrı bilir. Bunca yıldır meyhanecilik yapıyorsun, ayyaş millletin ne menem bir halk olduğu öğrenememişsen tüh senin kalıbına! Bizim gibilerin hepsi hastadır. Bizleri zincire de vursan, kellelerini de kessen, gırtlaklarını da sıksan içki vermeden uslandıramazsın. Hadi, çok rica ediyorum. Bir lütufta bulun. Bak, karşımda alçalıyorum, kendimi küçük düşürüyorum.

TİHON – Parasını ödersen içkiyi alırsın.

BORTSOV – Parayı nereden bulacağım ben şimdi? Üstümde ne varsa hepsini içkiye yatırdım. Bir şeyciğim kalmadı... Hadi söyle, ne verebilirim sana? Sırtımdaki paltoyu istersen veremem onu! Paltomun içinde çırılçıplağım. Ama şapkamı istiyorsan al senin olsun! (*Başındaki şapkayı çıkarıp Tihon'a uzatır.*)

TİHON – (*Eline verilen şeyi inceler.*) Şapka da bir şeye benzese bari. Ne bu böyle? Her yeri eprimiş...

FEDYA – (*Bir kahkaha atar.*) Ne olacak canım, tam onun gibi soy-lulara yaraşır! Böyle bir nesneyi kafana geçirip caddeden şöyle bir geçtin mi, karşıma çıkan matmazellere selam çakıp tümünün gönlünü çalarsın!

TİHON – (*Şapkayı geri verir.*) Bedava versen almam. Götür bunu başkasına okut.

BORTSOV – Beğenmedin demek ki... Öyleyse borçlu kalayım sana. Kentten dönüşte borcumun hepsini ödeyince rahat erersin. Ödeyeceğim para gırtlığına saplansın da tez elden geberesin, olur mu? (*Öksürür.*) Tiksiniyorum senin gibi heriflerden!

TİHON – (*Tezgâha yumruğunu vurur.*) Sen de nereden çıktın karşıma be adam! Kimin nesisin? Soyguncu musun nesisin? Çattık belaya!

BORTSOV – İçkiyi ben istemiyorum, içim çekiyor, içimdeki hastalık... Anlasana be adam!

TİHON – Tepemi attırma şimdi. Yıkıl karşımdan da nereye gideceksen defol git!

BORTSOV – Ne yapacağım ben şimdi? (*Tezgâhtan uzaklaşır. Düşüncelere dalmıştır.*) Hadi siz söyleyin, geriye yapabileceğim ne kaldı?

YEFİMOVNA – İçindeki şeytan seni azdırıyor beyim. Suratına tükürdükten sonra ona de ki: “İçmeyeceğim işte! Seni dinlemiyorum!” O zaman bırakır yakarı.

FEDYA – Ne yapsın, kafası bulanmış adamcağızın. Kanının içinde de, kimbilir neler dönüyordur. (*Kahkahayla güler.*) Beyefendiciğim, garip adamsın vallahi. Orta yerde ne dikilip duruyorsun? Bostan korkuluğu musun nesisin? Hadi gel de zıbar şuraya.

BORTSOV – (*Sinirlenir.*) Pis ağzını kapat! Sana soran mı oldu, eşek kafalı!

FEDYA – Bakıyorum da, çenen epeyce düşmüş. Meyhanelerde, büyük yol kıyısındaki hanlarda senin gibileri çok gördük. Eşek kafalı sözüne gelince, şimdi suratına bir patlatırsam kimin eşek kafalı olduğunu daha iyi görürsün. Şu itoğlu itin söylediğine bak sen! (*Kısa bir sessizlik.*) Hergelenin teki, ne olacak...

NAZAROVNA – Şurada yaşlı bir adamcağız belki Tanrı'ya ruhunu teslim ediyor, bu saygısızlar da utanmadan birbirlerine laf yetiştiriyorlar. Neredeyse kavgaya tutuşacaklar.